

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

ЦАЛ-ЦАЛКО Юлія Юліївна

УДК 347.919: 347.626.6

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПОРІВ ЩОДО
ПОДІЛУ СПІЛЬНОГО МАЙНА ПОДРУЖЖЯ**

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Одеській національній юридичній академії Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
МІНЧЕНКО Раїса Миколаївна,
Одеська національна юридична академія,
завідувач кафедри цивільного процесу

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
академік Академії правових наук України
ЛУЦЬ Володимир Васильович,
Академія муніципального управління,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін;

кандидат юридичних наук, доцент
ЗІЛКОВСЬКА Людмила Михайлівна
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова,
заступник декана економіко-правового факультету

Захист відбудеться «__» червня 2010 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «__» квітня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

П.П. Музиченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні, складна і нестабільна політична ситуація в державі впливають на правове становище особи. За час, що минув після проголошення незалежності України, значних перетворень зазнали майже всі сфери суспільних відносин. Законотворчий процес охопив більшість галузей права, що викликало необхідність проведення судової реформи, важливою складовою якої стало оновлення цивільно-процесуального законодавства та засад і підходів до судочинства.

Одним із природних прав людини є право на сім'ю. Сім'я була і залишається первинним та основним осередком суспільства. Сім'я як соціальне утворення є найважливішим елементом розвитку в усіх цивілізаціях. Ідеологія пріоритету сім'ї, її неминуща цінність для людини і суспільства закріплена у багатьох нормативних актах, до яких слід віднести Загальну декларацію прав людини, Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, Конституцію України, Сімейний кодекс України. Одним із основних положень зазначених документів є зміцнення і захист інституту сім'ї з боку суспільства, розробка національної сімейної політики щодо охорони суб'єктивних прав членів сім'ї і, насамперед, подружжя.

Майнові відносини, що складаються між подружжям, завжди потребували і потребують особливої уваги. Регулювання цих відносин підпорядковане виконанню одного із завдань сімейного законодавства – побудові сімейних відносин на засадах взаємодопомоги та підтримки, і в той же час, охорони їх приватних інтересів. Отже, майнове забезпечення – наявність певного майна, певної кількості коштів, засобів і зручностей є необхідними для подружжя. І це є закономірним, оскільки людина в суспільстві є активним споживачем більшою мірою матеріальних благ, ніж духовних. Тільки володіючи певною матеріальною базою, сім'я може виконувати функції, що на неї покладаються. Відповідно до цього між подружжям виникають не тільки особисті, але й майнові правовідносини, що мають важливе значення для інших відносин подружжя. Тому їх судовий захист має певні особливості.

Відносини подружжя стосовно спільного майна є важливим елементом організації людського суспільства, що мають прояв у постійних спробах їхнього упорядкування і нормування, які сприймаються під впливом правових норм, у будь-якому суспільстві. Наразі однією з найважливіших проблем у сімейних правовідносинах є питання щодо поділу спільного майна подружжя та врахування життєвих обставин, що впливають на його поділ.

У процесі застосування Цивільного процесуального кодексу України судам дуже важливо повною мірою реалізувати його демократичний потенціал, вжити всіх необхідних заходів для правильного і своєчасного розгляду цивільних справ, забезпечити суб'єктам процесу право на справедливий судовий розгляд. Суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи про захист порушених,

невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, що впливають із сімейних правовідносин. Саме у цьому проявляється взаємозв'язок цивільного процесуального права з нормами матеріального права – сімейного.

Вивчення й аналіз процесуальних особливостей розгляду спорів щодо поділу спільного майна подружжя має велике теоретичне і практичне значення, оскільки надає можливість правильно застосовувати норми матеріального та процесуального права при розгляді справ цієї категорії, що сприяє якості здійснення судочинства.

Комплексного наукового дослідження, присвяченого процесуальним особливостям розгляду спорів щодо поділу спільного майна подружжя в Україні не здійснювалося, що свідчить про підвищення актуальності теми як у науково-теоретичному, так і в практичному аспектах. Ця робота є першою спробою на рівні дисертаційного дослідження детально визначити процесуальний порядок розгляду справ зазначеної категорії.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до напрямків досліджень Одеської національної юридичної академії «Традиції та новації у сучасній українській державності і правовому житті» на 2006 – 2010 роки (державний реєстраційний номер 0106U004970), а також безпосередньо пов'язана з комплексною цільовою темою «Традиції та новації у цивільному процесуальному праві України, нотаріальній практиці та в науці правова статистика», яка розробляється на кафедрі цивільного процесу відповідно до плану науково-дослідної роботи Одеської національної юридичної академії на 2006 – 2010 роки.

Мета і завдання дослідження. Основною метою наукової роботи є виявлення, дослідження й аналіз процесуальних особливостей розгляду та вирішення судових справ щодо поділу спільного майна подружжя, а також розробка теоретичних положень у сфері майнових подружніх відносин і формування науково обґрунтованих практичних висновків, рекомендацій та пропозицій щодо удосконалення чинного сімейного та цивільно-процесуального законодавства.

Досягнення зазначеної мети визначило постановку і вирішення таких завдань:

встановити чинники розвитку законодавства щодо врегулювання майнових відносин подружжя;

визначити поняття спільного майна подружжя;

з'ясувати підстави та момент виникнення спільного майна подружжя;

розглянути питання стосовно здійснення повноважень подружжям щодо спільного майна;

визначити особливості процесуального порядку відкриття провадження у справах, пов'язаних із поділом спільного майна подружжя;

розкрити передумови права на пред'явлення позову та умови його реалізації у справах щодо поділу спільного майна подружжя;

уточнити порядок проведення попереднього судового засідання у справах щодо поділу спільного майна подружжя;

виявити особливості доказування у справах щодо поділу спільного майна подружжя;

встановити особливості розгляду по суті справ, що пов'язані з поділом спільного майна подружжя;

визначити порядок проведення судових дебатів та ухвалення судових рішень у справах про поділ спільного майна подружжя;

на підставі здійсненого наукового дослідження сформулювати практичні рекомендації та внести пропозиції щодо удосконалення чинного цивільного процесуального та сімейного законодавства.

Об'єктом дослідження є цивільні процесуальні та сімейні правовідносини у рамках законного правового режиму майна подружжя, що виникають, змінюються та припиняються у зв'язку з порушенням та здійсненням провадження у справах щодо поділу спільного майна подружжя.

Предметом дослідження є процесуальні особливості розгляду спорів щодо поділу спільного майна подружжя. У ході дослідження використовувалася й аналізувалася судова практика розгляду справ цієї категорії.

Методи дослідження. Методологічну базу дисертаційного дослідження становлять як загальнонауковий діалектичний метод, що використовувався для аналізу законного правового режиму майна подружжя, так і спеціальні наукові методи історичного, системно-структурного, логічного та порівняльного аналізу, а також методи індукції та дедукції, що у сукупності були застосовані для з'ясування сутності спільного майна подружжя та судової процедури його поділу. При цьому, метод історичного аналізу використовувався при дослідженні процесу формування законодавства щодо майнових відносин подружжя. Метод системно-структурного аналізу надав можливість з'ясувати теоретичні і практичні питання щодо судової процедури поділу спільного майна подружжя. Метод логічного аналізу використовувався при дослідженні змісту норм, що регулюють майнові відносини подружжя та для постановки логічно обґрунтованих висновків, а також для послідовного викладення матеріалу дослідження. Використання методу порівняльного аналізу дало змогу порівняти чинне цивільно-процесуальне та сімейне законодавство України з діючим раніше законодавством. За допомогою методів індукції та дедукції було виділено загальні та спеціальні ознаки, що характерні для обов'язкових стадій цивільного процесу у справах щодо поділу спільного майна подружжя.

Емпіричним підґрунтям дослідження є положення норм сімейного і цивільно-процесуального законодавства та практика їх застосування. У ході дослідження опрацьовувалася монографічна і навчальна література, використовувалися постанови Пленуму Верховного Суду України, а також судова практика, пов'язана з розглядом справ про поділ спільного майна подружжя.

Сформульовані в дисертаційній роботі теоретичні висновки, практичні рекомендації та інші результати дослідження ґрунтуються на працях вітчизняних та зарубіжних учених-юристів у галузі сімейного і цивільного права та фахівців у галузі цивільного процесу: М.В. Антокольської, В.К. Антошкіної, Т.О. Ариванюк, Н.Л. Бондаренко-Зелінської, Г.С. Волосатого, В.С. Гопанчука, К.О. Граве, М.А. Гурвіча, О.В. Дзери, М.М. Дяковича, Н.М. Єршової, І.В. Жилінкової,

Я.П. Зейкана, Л.М. Зілковської, О.С. Іоффе, О.М. Калітенко, А.Ф. Клеймана, В.В. Комарова, К.І. Комісарова, Н.С. Кузнєцової, С.В. Курильова, Д.Д. Луспеника, В.В. Луця, В.П. Маслова, В.П. Мироненка, В.О. Нікітіної, О.М. Нечаєвої, В.І. Немкова, І.К. Піскарьова, З.В. Ромовської, В.О. Рясенцева, О.М. Сафончик, Є.О. Суханова, А.В. Слепакової, В.І. Тертишнікова, М.К. Треушнікова, Ю.К. Толстого, Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової, Є.І. Фурси, С.Я. Фурси, Т.В. Цюри, Ю.С. Червоного, М.А. Чечіної, М.С. Шакарян, Я.М. Шевченко, М.Й. Штефана, Я.Л. Штутіна, К.С. Юдельсона та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що за характером та змістом розглянутих питань у дисертації на монографічному рівні проведено комплексний аналіз судового розгляду спорів щодо поділу спільного майна подружжя та виявлено процесуальні особливості провадження у цій категорії справ із позиції оновленого сімейного та цивільного процесуального законодавства України. На основі системного підходу розглянуто теоретичні та практичні аспекти судової процедури розгляду спорів щодо поділу спільного майна подружжя.

На підставі проведеного в процесі дисертаційного дослідження аналізу обґрунтовано теоретичні положення та зроблено практичні висновки, зокрема:

уперше:

пропонується законодавче закріплення поняття спільного майна подружжя як сукупності речей, що належать подружжю на праві спільної сумісної власності, а також сукупності майнових зобов'язальних прав та майнових обов'язків, що набуті подружжям під час зареєстрованого шлюбу;

внесено пропозицію закріпити в сімейному законодавстві України положення щодо визначення кола осіб, які мають право звернутися до суду з позовом про поділ майна, що є спільною сумісною власністю подружжя;

запропоновано внести зміни до цивільного процесуального законодавства України та доповнити ст. 311 ЦПК України, в якій визначити можливість апеляційного суду скасувати рішення суду першої інстанції і направити справу на новий розгляд у разі непроведення попереднього судового засідання у справах, для яких його проведення є обов'язковим, до яких безпосередньо і відносяться справи щодо поділу спільного майна подружжя;

удосконалено:

положення сімейного законодавства щодо необхідності визначення на законодавчому рівні мінімального строку проживання однією сім'єю жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, а саме, визнано необхідним встановити строк, що має становити не менше ніж три роки. Лише за наявності цієї умови майно, набуте зазначеними особами під час спільного проживання, буде належати їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними;

положення про те, що хоча чинним законодавством припускається можливість участі прокурора у справах про поділ спільного майна подружжя шляхом звернення до суду з відповідним позовом в інтересах позивача, проте реалізація такої можливості у судовій практиці не застосовується щодо цієї категорії справ, про що запропоновано внести відповідні зміни;

набули подальшого розвитку:

положення щодо можливості поділу спільного майна подружжя у випадках: 1) у період шлюбу на вимогу одного з подружжя за домовленістю між ними або за рішенням суду; 2) під час розірвання шлюбу на вимогу одного з подружжя за домовленістю між ними або у судовому порядку; 3) після розірвання шлюбу на вимогу одного з подружжя за домовленістю між ними або за рішенням суду; 4) після смерті одного з подружжя або оголошення його померлим на вимогу пережившого подружжя або спадкоємця(ців) померлого подружжя за домовленістю між ними або за рішенням суду; 5) на вимогу кредитора одного або обох із подружжя, за рішенням суду;

теза про те, що добровільний поділ спільного майна подружжя є цивільно-правовим правочином, а судовий поділ є засобом захисту права спільної сумісної власності подружжя, якщо він здійснюється за позовом одного з них;

теоретичні розробки щодо відкриття провадження у справах про поділ спільного майна подружжя, у рамках якого висвітлюється необхідність обов'язкової наявності загальних об'єктивних позитивних і відсутність загальних об'єктивних негативних передумов права на пред'явлення позову та необхідність обов'язкової перевірки судом всіх умов реалізації права на пред'явлення позову;

положення про те, що виявлення всього спірного майна, що підлягає поділу, й вирішення питання про його поділ між сторонами у рамках розгляду справи по суті є однією з головних особливостей розгляду справ цієї категорії.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що його матеріали можуть бути використані у:

науково-дослідній сфері – при подальших теоретичних розробках та удосконаленні концепції судового порядку поділу спільного майна подружжя;

сфері правотворчості – для удосконалення окремих норм чинного сімейного та цивільного процесуального законодавства України;

навчально-методичній роботі – при підготовці підручників, навчальних посібників та науково-методичних рекомендацій із сімейного та цивільного процесуального права;

у правозастосовчій діяльності органів суду, органів юстиції, органів адвокатури, прокуратури, нотаріату – при порушенні, підготовці та розгляді справ про поділ спільного майна подружжя.

Апробація результатів дослідження. Дисертація підготовлена на кафедрі цивільного процесу Одеської національної юридичної академії, на якій було проведено її обговорення по частинах і в цілому. Положення й висновки дисертаційного дослідження використовувалися в процесі проведення практичних занять зі студентами факультету цивільної та господарської юстиції, судово-адміністративного факультету та студентами Інституту прокуратури і слідства Одеської національної юридичної академії.

Теоретичні висновки, практичні результати дисертаційного дослідження, доповідалися та обговорювалися на наукових конференціях: III Міжнародній цивілістичній науковій конференції студентів та аспірантів (4–5 квітня 2008 р., м. Одеса); Всеукраїнській науковій конференції професорсько-викладацького і

аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (18–19 квітня 2008 р., м. Одеса); IV Міжнародній цивілістичній науковій конференції студентів та аспірантів (3–4 квітня 2009 р., м. Одеса); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (5–6 червня 2009 р., м. Одеса); Українсько-німецькому правовому семінарі, «Цивільно-правові шляхи захисту конституційно-правових цінностей. Судові засоби для зміцнення правової держави і демократії – Україна, Німеччина і Європейський Союз» (17–18 вересня 2009 р., м. Одеса); Українсько-німецькому правовому семінарі, «Європейська конвенція прав людини як гарант для демократії і правової держави» (2–3 грудня 2009 р., м. Регенсбург); Міжнародній науковій конференції, присвяченій пам'яті Ю.С. Червоного «Актуальні проблеми цивільного права та процесу» (12 лютого 2010 р., м. Одеса).

Публікації. Основні теоретичні та практичні положення, висновки й пропозиції, сформульовані у дисертації, знайшли відображення у шістьох статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, що входять до переліку, затвердженого ВАК України, та трьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації відображує логіку й послідовність наукового дослідження та обумовлена його предметом, метою і завданнями. Дисертація складається із вступу, 5 розділів, що охоплюють 12 підрозділів, висновків до них, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 238 сторінок, із них 209 сторінок основного тексту. Додатки розташовані на 12 сторінках. Список використаних джерел містить 201 найменування і розташований на 17 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковою тематикою Одеської національної юридичної академії, сформульовано мету і завдання дослідження, визначено об'єкт, предмет і методи дисертаційного дослідження, викладено науково-теоретичні засади дослідження та наукову новизну одержаних результатів, зроблено науково-теоретичні висновки та сформульовано практичні рекомендації, що виносяться на захист, висвітлено практичне значення й апробацію отриманих результатів дослідження.

Перший розділ «Огляд літератури за темою та вибір напрямів дослідження» складається із двох підрозділів і присвячений дослідженню стану вивчення проблеми, визначенню методологічного підґрунтя ключових понять дослідження.

У **підрозділі 1.1. «Розвиток законодавства щодо майнових відносин подружжя»** розглядається й аналізується розвиток законодавства про майнові відносини між подружжям. Розглянуто, насамперед, ті юридичні пам'ятки, що відображають правову доктрину галузі в цілому та досягнення правової думки в окремих правових інститутах. Визначено трансформацію ставлення держави до сім'ї, до шлюбу і безпосередньо до відносин спільності майна подружжя та його

поділу. На цій основі було встановлено потребу в подальшому врегулюванні зазначених правовідносин.

Зазначено, що законодавство про майнові відносини подружжя неодноразово змінювалося, що зумовлювалося політичними та економічними обставинами у країні. Першим і основним законодавчим актом, що регулював ці відносини у дореволюційний період, був Звід законів Російської імперії, який закріплював принцип роздільності (окремоті) подружнього майна та владу чоловіка у майнових відносинах подружжя. Істотну роль у народів України в регулюванні майнових відносин у сім'ї відігравав правовий звичай. Відповідно до нього майнові відносини у селянських сім'ях регулювалися нормами звичаєвого права (XVI–XVIII ст.ст.), що визначали майновий устрій сім'ї і правове становище подружжя.

Найбільш значущі зміни законодавства у сфері майнових відносин подружжя було зроблено відразу після Жовтневої революції. Прийняті нормативні акти повністю скасували чинне раніше сімейне законодавство та проголосили принципово новий підхід до регулювання майнових відносин у сім'ї.

Досліджено законодавчі акти, що регулювали майнові відносини подружжя: Кодекс законів про акти громадянського стану, про сім'ю та опіку УСРР 1919 р., що законодавчо закріплював принцип роздільності майна; Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану УСРР 1926 р., що ввів принцип спільності майна, набутого подружжям у період шлюбу, на відміну від попереднього законодавства; Кодекс про шлюб та сім'ю УРСР 1969 р.; Закон України «Про зміни та доповнення Кодексу про шлюб та сім'ю» 1992 р.

У зв'язку зі змінами, що відбулися в економічному та соціальному житті країни після проголошення незалежності, виникла необхідність вироблення нових правових положень, спрямованих на впорядкування сімейних відносин і вдосконалення правового регулювання майнових відносин подружжя. Результатом реформи сімейного законодавства стало прийняття 10 січня 2002 р. Сімейного кодексу України, що вступив у дію з 1 січня 2004 р. Завдяки законодавчим змінам, майнові відносини подружжя набули подальшого, більш повного і детального розвитку, що відповідає потребам сучасного життя.

Підрозділ 1.2. «Огляд літератури за темою дисертаційного дослідження» містить аналіз наукових праць правознавців, які спеціально або опосередковано торкаються досліджуваних правовідносин, зокрема: М.В. Антокольської, В.К. Антошкіної, Т.О. Ариванюк, І.В. Жилінкової, О.М. Калітенко, В.П. Маслова, І.К. Піскарьова, М.О. Рейхеля, З.В. Ромовської, В.О. Рясенцева, Є.О. Харитонova, Ю.С. Червоного та ін.

Зроблено висновок, що попри значну увагу науковців до проблем подружньої власності, велика кількість питань процесуального характеру про розгляд справ щодо поділу спільного майна подружжя все ще залишається недослідженою, а отже, згадані питання є актуальними з теоретичної та практичної точок зору, і тому є всі підстави для більш комплексного їх вивчення.

Другий розділ «Загальні положення щодо спільного майна подружжя» складається із трьох підрозділів і присвячений з'ясуванню сутності та

визначенню основних правових понять, що мають вирішальне значення для дослідження теми.

Підрозділ 2.1. «Поняття спільного майна подружжя» містить поняття спільного майна подружжя та особливості об'єктного складу майнових відносин подружжя. Результати аналізу поняття спільного майна подружжя дали змогу приєднатися до позиції тих науковців, які вважають, що воно включає не тільки речі, що належать подружжю на праві спільної сумісної власності, а й інші майнові права та майнові обов'язки. При цьому, заперечується позиція науковців, які вважають, що зазначене поняття охоплює лише речі та сукупність майнових прав. У зв'язку із цим, не лише право вимоги майнового характеру, яке належить до майнового активу подружжя, але й спільність пасиву, тобто взяті подружжям на себе зобов'язання майнового характеру стосовно своїх боргів є юридично значущими для визначення поняття спільного майна подружжя. Враховуючи, що чітка та повна регламентація майнових відносин сприяє їх нормальному функціонуванню, запропоновано закріплення у сімейному законодавстві визначення поняття «спільне майно подружжя» як сукупності речей, що належать подружжю на праві спільної сумісної власності, а також сукупності майнових зобов'язальних прав та майнових обов'язків, що набуті подружжям під час зареєстрованого шлюбу.

Відносини власності завжди виникають із приводу майна. Це означає, що майнові права та обов'язки подружжя виникають щодо конкретних об'єктів, що потенційно можуть бути їх власністю і зумовити виникнення у подружжя режиму спільної сумісної власності. У чинному законодавстві перелік таких об'єктів права спільної сумісної власності чітко визначений, але не є вичерпним.

У **підрозділі 2.2. «Підстави та момент виникнення спільного майна подружжя»** основна увага приділена існуючим у науковій літературі поглядам на означені питання. Зроблено висновок, що обов'язковими елементами юридичного складу для виникнення права спільної сумісної власності подружжя і спільного майна подружжя, є набуття майна під час зареєстрованого шлюбу, спільне проживання подружжя і ведення спільного господарства, тобто наявність спільної праці подружжя. Виходячи з положень ст. 74 СК України, обов'язковими елементами юридичного складу для виникнення права спільної сумісної власності між чоловіком і жінкою, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу, є набуття майна під час спільного проживання, що має становити не менше, ніж три роки, та ведення спільного господарства «фактичним подружжям».

Зазначено, що важливе значення для подружжя має вирішення питання щодо встановлення моменту, з якого розпочинається дія режиму спільності майна та моменту виникнення у подружжя права спільної сумісної власності на придбане ними майно. Висловлено думку про те, що необхідно розрізняти момент виникнення спільного майна подружжя та момент виникнення права спільної сумісної власності подружжя. Саме сукупність елементів юридичного складу, необхідного для виникнення спільності майна подружжя, визначає і початковий момент виникнення спільності їхнього майна. Спільне майно подружжя виникає з моменту, коли в одного з подружжя виникло право на це майно, за умови, якщо це право виникло під час шлюбу в результаті праці одного або обох із подружжя і

якщо вони вели спільне господарство. Моментом же виникнення права спільної сумісної власності подружжя є момент одержання цього майна хоча б одним із подружжя незалежно від того, чи виявив один із них свою волю щодо передачі грошей до сімейного бюджету, чи ні.

У *підрозділі 2.3. «Здійснення повноважень подружжям щодо спільного майна»* розглядаються загальні правила здійснення правомочностей подружжям щодо спільного майна.

Дружина та чоловік мають рівні права щодо володіння, користування і розпорядження майном, що належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено домовленістю між ними. Оскільки закон надає чоловікові та дружині рівні права стосовно їхнього спільного майна, то вони розпоряджаються цим майном, тобто визначають юридичну та фактичну його долю за взаємною (спільною) згодою. Відповідно до зазначеного акцентується увага на тому, що подружжя при здійсненні права спільної сумісної власності обов'язково має узгоджувати свою поведінку щодо змісту права власності (володіння, користування та розпорядження) спільним майном.

Здійснюючи повноваження, подружжя мають право вступати між собою в усі дозволені законом договірні відносини, тобто укладати будь-які законні майнові правочини. Законом передбачено презумпцію, відповідно до якої один із подружжя, укладаючи договір щодо спільного майна, діє зі згоди іншого. Зазначена презумпція не поширюється на укладення одним із подружжя договорів, що потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, а також договорів стосовно цінного майна, де згода іншого з подружжя не може засвідчуватися мовчанням, а має бути подана письмово та має бути нотаріально засвідчена, при цьому, у разі відсутності такої прямо виявленої згоди другого з подружжя зазначені договори за його позовом мають визнаватися недійсними.

Здійснення повноважень подружжям щодо спільного майна може привести й до припинення права спільної сумісної власності подружжя. Найпоширенішою спеціальною підставою припинення права спільної сумісної власності на набуте подружжям у період шлюбу майно є його поділ, що може бути здійснено у добровільному порядку, за взаємною згодою, та у судовому порядку.

Звертається увага на те, що специфікою спорів щодо поділу спільного майна подружжя є те, що вони, як правило, розглядаються разом із вимогами про розірвання шлюбу, що не суперечить закону, але у цілому поділ спільного майна подружжя може бути здійснено і під час існування шлюбу, а також після розірвання шлюбу.

Узагальнено випадки поділу спільного майна подружжя, який може бути здійснено: 1) у період шлюбу на вимогу одного з подружжя за домовленістю між ними або за рішенням суду; 2) під час розірвання шлюбу на вимогу одного з подружжя за домовленістю між ними або у судовому порядку; 3) після розірвання шлюбу на вимогу одного з подружжя за домовленістю між подружжям або за рішенням суду; 4) після смерті одного з подружжя або оголошення його померлим на вимогу пережившого подружжя або спадкоємця (ців) померлого подружжя за домовленістю між ними або за рішенням суду; 5) на вимогу кредитора одного або обох з подружжя, якщо вони є, за рішенням суду.

Третій розділ «Відкриття провадження у справах, пов'язаних із поділом спільного майна подружжя» складається із двох підрозділів і присвячений дослідженню особливостей відкриття провадження у справах зазначеної категорії.

У *підрозділі 3.1. «Звернення до суду як обов'язковий елемент відкриття провадження у справах про поділ спільного майна подружжя»* досліджується процесуальний порядок відкриття провадження у справах про поділ спільного майна подружжя.

Окрема увага приділяється визначенню загальної характеристики судової процедури щодо поділу спільного майна подружжя та стадії відкриття провадження у справі, яка є початковою, самотійною та обов'язковою для кожної цивільної справи, у тому числі і для справ про поділ спільного майна подружжя. Досліджуються порядок і особливості відкриття провадження у зазначених справах.

Указується на те, що звернення за судовим захистом особи у справах про поділ спільного майна подружжя є її конституційним правом та елементом стадії відкриття провадження у справі, що пов'язана з виникненням процесуальних відносин між судом і особами, які беруть участь у справі та відповідними процесуально-правовими та матеріально-правовими наслідками.

Зазначається, що для більш ефективної реалізації можливості участі прокурора у справах про поділ спільного майна подружжя шляхом звернення до суду з відповідним позовом в інтересах позивача необхідно внести відповідні зміни та доповнити п. 19 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» абзацем 1 щодо визначення конкретного переліку осіб, які мають право звертатися до суду з позовом у справах щодо поділу спільного майна подружжя.

У *підрозділі 3.2. «Передумови права на пред'явлення позову та умов його реалізації у справах щодо поділу спільного майна подружжя»* здійснено аналіз передумов права на звернення громадян до суду з позовом про поділ спільного майна подружжя та умов реалізації цього права.

Враховуючи процесуальні особливості справ про поділ спільного майна подружжя необхідним є виділення загальних об'єктивних позитивних передумов права на звернення громадян до суду з позовною заявою про поділ спільного майна подружжя, наявність і дотримання яких є обов'язковим для відкриття провадження у справах цієї категорії і відсутність загальних об'єктивних негативних передумов права на пред'явлення позову. Зазначається, що загальними об'єктивними позитивними передумовами права на пред'явлення позову, дотримання яких є обов'язковим для порушення справ цієї категорії, є: цивільна процесуальна правоздатність сторін; підвідомчість справи суду; наявність правового характеру спору. Розглядаються також загальні об'єктивні негативні передумови щодо цієї категорії справ, якими є обставини, перелічені у ч. 2 ст. 122 ЦПК України. Саме відсутність загальних об'єктивних негативних передумов дає право на пред'явлення позову, а їх наявність перешкоджає цьому,

в результаті чого суддя зобов'язаний постановити ухвалу про відмову у відкритті провадження у справі, що перешкоджає повторному зверненню до суду з таким самим позовом.

Окрема увага приділяється перевірці судом всіх умов реалізації права на пред'явлення позову, що є необхідним для відкриття провадження у справі. У справах щодо поділу спільного майна подружжя позитивними умовами реалізації права на пред'явлення позову є дотримання правил, установлених ст. ст. 119, 120 ЦПК України щодо подання належно оформленої позовної заяви, сплати судового збору та оплати витрат на інформаційно-технічне забезпечення процесу. При цьому, детально розглянуто вимоги до форми і змісту позовної заяви у справах про поділ спільного майна подружжя, порядок визначення розміру і сплати судового збору та оплати витрат на ІТЗ у цих справах. Невиконання зазначених умов дає судді підставу винести ухвалу про залишення позовної заяви без руху. Зазначається, що негативними умовами реалізації права на пред'явлення позову є правила, передбачені ч. 3 ст. 121 ЦПК України, за наявності яких суд повертає позовну заяву позивачу. Указується на те, що у разі, якщо не були дотримані негативні умови реалізації права на пред'явлення позову, саме право на пред'явлення позову продовжує існувати, й у випадку, якщо перестануть існувати обставини, що були підставою для повернення заяви, можливе повторне звернення до суду із тотожними вимогами.

Слід враховувати, що цивільне процесуальне законодавство передбачає ряд особливостей при визначенні підсудності справ щодо поділу спільного майна подружжя. За загальним правилом позовну заяву про поділ спільного майна подружжя позивач пред'являє до суду за місцем проживання відповідача. У разі, якщо відповідач має декілька місць проживання, позов у таких випадках має пред'являтися позивачем до суду, на території юрисдикції якого відповідач зареєстрував своє місце проживання. Якщо місце проживання відповідача є невідомим, то із цієї категорії справ передбачена альтернативна підсудність і позовну заяву позивач може пред'явити за місцезнаходженням майна відповідача чи за місцем його перебування або за останнім відомим місцем проживання відповідача чи постійного його заняття (роботи). При об'єднанні вимог про поділ спільного майна подружжя з вимогами про розірвання шлюбу, за наявності умов, передбачених ч. 2 ст. 110 ЦПК, позовна заява може пред'являтися за місцем проживання позивача. За домовленістю між ними справа може розглядатися за місцем проживання будь-кого із подружжя. Можливі випадки, коли позовну заяву до обох із подружжя, які проживають окремо, подає кредитор цього подружжя. У цій ситуації позов може бути пред'явлено за місцем проживання одного з відповідачів за вибором позивача. У разі виникнення спору про поділ спільного майна подружжя із приводу нерухомого майна, встановлюються правила виключної підсудності, відповідно до якої позови пред'являються за місцезнаходженням майна або основної його частини.

Четвертий розділ «Провадження у справах про поділ спільного майна подружжя до судового розгляду» містить два підрозділи, в рамках якого аналізуються теоретичні та практичні проблеми підготовки справ про поділ спільного майна подружжя до судового розгляду.

У підрозділі 4.1. «Мета та завдання підготовки справ про поділ спільного майна подружжя до судового розгляду. Проведення попереднього судового засідання із цієї категорії справ» зазначаються особливості розгляду справ щодо поділу спільного майна подружжя у рамках другої стадії цивільного судочинства, а також досліджуються мета та завдання, що постають перед судом при підготовці справ зазначеної категорії до судового розгляду.

Підкреслюється, що підготовка справ до судового розгляду є самостійною й обов'язковою стадією цивільного процесу у справах, що пов'язані з поділом спільного майна подружжя, яка починається з моменту постановлення суддею ухвали про відкриття провадження у справі щодо поділу спільного майна подружжя і триває до винесення ухвали про призначення справи до судового розгляду, тобто закінчується вона саме в момент відкриття першого судового засідання.

На підставі аналізу норм чинного законодавства зазначається, що метою стадії підготовки справи про поділ спільного майна подружжя до судового розгляду є створення, дотримання й забезпечення судом, сторонами – позивачем і відповідачем, а також третіми особами, які беруть участь у справі, їх представниками, умов із врегулювання даного майнового спору для своєчасного і правильного вирішення справи про поділ спільного майна подружжя, в результаті чого і буде ухвалене законне й обґрунтоване рішення суду у цій справі. Засобом досягнення мети стадії підготовки справи до судового розгляду є виконання комплексу спеціальних завдань, що визначають основні напрямки діяльності учасників процесу на тому чи іншому етапі розгляду та вирішення справи. Завданнями стадії підготовки справ щодо поділу спільного майна подружжя до судового розгляду є: визначення обставин, що мають значення для правильного вирішення справи (предмета доказування); визначення характеру спірних правовідносин та норми права, яка підлягає застосуванню; визначення складу учасників процесу, їх процесуального становища та способів забезпечення своєчасної явки цих суб'єктів у судові засідання; визначення кола доказів, необхідних для вирішення справи та забезпечення їх своєчасного надання; сприяння примиренню сторін (врегулювання спору до судового розгляду).

Окрема увага приділяється проведенню попереднього судового засідання, яке відбувається саме на стадії підготовки справи про поділ спільного майна подружжя до судового розгляду і є обов'язковою процесуальною формою та основним етапом цієї стадії процесу. Зазначається, що його метою є: по-перше, встановлення можливості врегулювання спору про поділ спільного майна подружжя до судового розгляду, ці положення суд з'ясовує відповідно до ч. 3 ст. 130 ЦПК України; по-друге, забезпечення правильного і швидкого вирішення зазначеного спору. Для виконання другого завдання суд провадить певні процесуальні дії відповідно до ч. 6 ст. 130 ЦПК України.

Зазначається, що непроведення попереднього судового засідання у справах щодо поділу спільного майна подружжя у рамках стадії підготовки справ до судового розгляду у суді першої інстанції є безспірною підставою для оскарження відповідного рішення. При цьому, апеляційний суд, розглядаючи таку апеляційну скаргу, має керуватися змістом п. 4 ч. 1 ст. 309 ЦПК України. Доведено, що існує

й інше альтернативне попередньому вирішенню зазначеного питання, яке полягає у тому, що апеляційний суд уповноважений скасувати рішення суду першої інстанції і направити справу на новий розгляд відповідно до положень ст. 311 ЦПК України, але для цього необхідно чітко закріпити відповідну підставу у цій статті, що передбачає непроведення попереднього судового засідання. Виходячи із зазначеного, пропонується внести відповідні зміни, що полягають у доповненні п. 7 ч. 1 ст. 311 ЦПК України.

У **підрозділі 4.2. «Доказування у справах щодо поділу спільного майна подружжя»** розглядається особливість доказування у цих справах і приділяється увага специфіці формування предмета доказування та доказової бази у справах щодо поділу спільного майна подружжя.

Зроблено висновок, що доказування у справах про поділ спільного майна подружжя має бути здійснено за допомогою доказів, що відповідають вимогам належності, допустимості, достовірності, достатності, що має прояв у тому, що у справах зазначеної категорії доказами можуть бути тільки ті фактичні дані, які встановлюються за допомогою зазначених у ч. 2 ст. 57 ЦПК України засобів доказування. Серед них, у першу чергу, слід назвати показання сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків, показання свідків, письмові докази та висновки експертів.

П'ятий розділ «Судовий розгляд справ щодо поділу спільного майна подружжя» складається із трьох підрозділів і присвячений загальним питанням та особливостям судового розгляду справ про поділ спільного майна подружжя.

У **підрозділі 5.1. «Підготовча частина судового розгляду у справах про поділ спільного майна подружжя»** аналізується послідовність здійснення процесуальних дій всіх суб'єктів цивільної справи про поділ спільного майна подружжя у рамках першої частини судового розгляду.

Зазначається, що підготовча частина судового розгляду спрямована на перевірку наявності необхідних умов для розгляду справи. Такими умовами є: відкриття судового засідання; вирішення питання щодо можливості розгляду справи при конкретній явці учасників процесу; вирішення питання щодо можливості розгляду справи саме цим складом суду; роз'яснення прав та обов'язків особам, які беруть участь у справі; розгляд заяв і клопотань осіб, які беруть участь у справі, пов'язаних із розглядом справи.

Підкреслюється, що недодержання встановленого порядку судом і невиконання будь-якої із названих процесуальних дій у підготовчій частині судового розгляду у справі про поділ спільного майна подружжя може призвести до порушення прав законних інтересів учасників відповідного процесу, вплинути на результат вирішення справи, затягнути ухвалення законного, обґрунтованого і справедливого судового рішення.

У **підрозділі 5.2. «Розгляд по суті справ, що пов'язані з поділом спільного майна подружжя»** розкриваються ключові питання, пов'язані з безпосереднім розглядом цих справ по суті у суді першої інстанції.

Зазначається, що розгляд справи по суті є центральною частиною судового засідання у справах про поділ спільного майна подружжя. На цьому етапі судового розгляду відбувається дослідження фактичних обставин справи та

наявних у справі доказів. Увага зосереджується на тому, що виявлення всього спірного майна, яке підлягає поділу, і вирішення питання про його поділ між сторонами у рамках розгляду справи по суті є однією з головних особливостей розгляду справ зазначеної категорії.

У *підрозділі 5.3. «Судові дебати та ухвалення судового рішення у справах про поділ спільного майна подружжя»* зазначається необхідність проведення судом судових дебатів у цій категорії справ, а також детально описуються структура та процесуальний порядок ухвалення судового рішення про поділ спільного майна подружжя.

Указується, що для того, щоб рішення суду у справах про поділ спільного майна подружжя могло виконувати функцію захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав чи інтересів осіб, які брали у них участь, воно має відповідати певним вимогам. Перш за все, це вимоги щодо законності й обґрунтованості рішення суду, а також вимоги, зазначені у ст. 215 ЦПК України щодо змісту судового рішення. Підкреслюється, що судові рішення у справах про поділ спільного майна подружжя має відображати специфіку провадження у справах зазначеної категорії з урахуванням особливостей мотивувальної та резолютивної частин судового рішення.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** сформульовано найбільш суттєві результати та положення дослідження. Не претендуючи на остаточне вирішення окреслених у дослідженні питань, наводяться теоретичні узагальнення та авторські пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства, зокрема:

1. Зважаючи на те, що в законодавстві є відсутнім визначення поняття спільного майна подружжя, та враховуючи, що чітка та повна регламентація майнових відносин сприяє їх нормальному функціонуванню, у сімейному законодавстві пропонується закріпити визначення поняття «спільне майно подружжя».

2. Слід розрізнити момент виникнення права спільної сумісної власності подружжя і момент виникнення спільного майна подружжя.

3. Поділ спільного майна подружжя, яке набуто ними за час шлюбу, може бути здійснено у добровільному порядку, за взаємною згодою, шляхом домовленості про укладення цивільно-правової угоди між подружжям (договір про поділ спільного майна подружжя). За відсутності такої згоди між подружжям і в разі необхідності, поділ їхнього спільного майна є можливим тільки у судовому порядку.

4. Специфікою спорів щодо поділу спільного майна подружжя є те, що вони, як правило, розглядаються разом із вимогами про розірвання шлюбу, що не суперечить закону, проте його поділ може бути здійснено і під час існування шлюбу, а також після розірвання шлюбу.

5. З урахуванням того, що розірвання шлюбу без поділу спільного майна подружжя не може перетворити спільну сумісну власність подружжя на спільну часткову або на роздільну власність, робиться висновок, що тільки у випадку

розірвання шлюбу і поділу спільного майна подружжя перестає діяти законний правовий режим майна подружжя, тобто режим спільної сумісної власності, а у випадку поділу спільного майна під час шлюбу, законний правовий режим майна подружжя припиняється тільки щодо того майна, яке набуто подружжям до моменту його поділу, і продовжує існувати щодо майна, яке набуто ними у подальшому, тобто після його поділу, адже шлюб між ними зберігається, якщо інше не передбачено домовленістю між самим подружжям.

6. Виходячи з того, що в юридичній літературі та в чинному законодавстві є відсутнім належне регулювання питання щодо визначення кола осіб, які мають право на звернення до суду з позовом про поділ майна, що є спільною сумісною власністю подружжя, у сімейному законодавстві запропоновано закріпити перелік осіб, які мають право звернутися до суду з відповідним позовом.

7. Непроведення попереднього судового засідання у рамках стадії підготовки справ щодо поділу спільного майна подружжя до судового розгляду у суді першої інстанції є безспірною підставою для оскарження відповідного рішення.

8. Доказування у справах щодо поділу спільного майна подружжя має здійснюватися за допомогою доказів, що відповідають вимогам належності, допустимості, достовірності, достатності та порядку збирання, дослідження та оцінки доказів. Законодавством передбачено положення, коли твердження сторони не вимагає доказування, тобто законні презумпції. У справах про поділ спільного майна подружжя доказовими презумпціями є положення норм матеріального права, зокрема презумпція щодо спільності майна подружжя, що було набуто у період шлюбу та презумпція щодо рівності часток подружжя у їх спільному майні.

9. Стадія судового розгляду справ щодо поділу спільного майна подружжя у суді першої інстанції складається із чотирьох частин, що поступово змінюють одна одну і кожна з яких має свої специфічні завдання для з'ясування кола питань, свій зміст, місце у судовому розгляді, тому кожна з них є обов'язковою і не може бути пропущена у справах зазначеної категорії.

10. Судове рішення у справах про поділ спільного майна подружжя має відповідати передбаченим законом вимогам, перш за все, вимогам щодо законності й обґрунтованості рішення суду, а також вимогам щодо змісту судового рішення, з обов'язковим урахуванням специфіки провадження у цій категорії справ та особливостей мотивувальної і резолютивної частин судового рішення.

Чинне законодавство, незважаючи на прийняття нового Сімейного та Цивільно-процесуального кодексів, все ж таки потребує подальшого удосконалення, а деякі їх концептуальні положення з метою забезпечення майнових прав та інтересів подружжя – додаткового переосмислення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Цал-Цалко Ю.Ю. До визначення сутності моменту виникнення права спільної сумісної власності подружжя / Ю.Ю. Цал-Цалко // Актуальні проблеми

держави і права : зб. наук. праць. – Одеса : Юридична література. – 2009. – Вип. 45. – С. 207–212.

2. Цал-Цалко Ю.Ю. Генеза відносин подружжя стосовно їхнього майна / Ю.Ю. Цал-Цалко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Одеса : Юридична література. – 2009. – Вип. 46. – С. 327–331.

3. Цал-Цалко Ю.Ю. Попереднє судове засідання при підготовці справ про поділ спільного майна подружжя до судового розгляду / Ю.Ю. Цал-Цалко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2009. – Вип. 12. (Ч.1). – С. 276–278.

4. Цал-Цалко Ю.Ю. Дискусійні погляди щодо поняття спільного майна подружжя / Ю.Ю. Цал-Цалко // Південноукраїнський правничий часопис : науковий журнал. – 2009. – № 2. – С. 88–90.

5. Цал-Цалко Ю.Ю. Судове рішення про поділ спільного майна подружжя як результат розгляду справи / Ю.Ю. Цал-Цалко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Одеса : Юридична література. – 2009. – Вип. 51. – С. 389–394.

6. Цал-Цалко Ю.Ю. Передумови та умови відкриття провадження у справах щодо поділу спільного майна подружжя / Ю.Ю. Цал-Цалко // Юридичний вісник. – 2010. – № 1. – С. 29–35.

7. Цал-Цалко Ю.Ю. До визначення сутності моменту виникнення права спільної сумісної власності подружжя / Ю.Ю. Цал-Цалко // Зб. тез наук. робіт учасників IV Міжнар. цивіліст. наук. конф. студентів та аспірантів, 3–4 квітня 2009 р. – Одеса, 2009. – С. 188–190.

8. Цал-Цалко Ю.Ю. Попереднє судове засідання у справах щодо поділу спільного майна подружжя / Ю.Ю. Цал-Цалко // Правове життя сучасної України : тези доповідей Міжнар. наук. конф. професорсько-викладацького і аспірантського складу, 5–6 червня 2009 р. – Одеса, 2009. – С. 424–426.

9. Цал-Цалко Ю.Ю. Визначення кола доказів у справах щодо поділу спільного майна подружжя / Ю.Ю. Цал-Цалко // Актуальні проблеми цивільного права та процесу : матеріали Міжнар. наук. конф., присвяченої пам'яті Ю.С. Червоного, 12 лютого 2010 р. / Одеська націон. юрид. академія. – Одеса : Фенікс. – 2010. – С. 144 – 147.

АНОТАЦІЯ

Цал-Цалко Ю.Ю. Процесуальні особливості розгляду спорів щодо поділу спільного майна подружжя. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2010.

Дисертація присвячена дослідженню процесуальних особливостей розгляду судових справ щодо поділу спільного майна подружжя. На основі аналізу теоретичних розробок та положень законодавства визначено поняття, підстави та момент виникнення спільного майна подружжя. Досліджено особливості

процесуального порядку відкриття провадження у справах, пов'язаних із поділом спільного майна подружжя, здійснено аналіз передумов права на пред'явлення позову та умов його реалізації у справах зазначеної категорії. Висвітлено питання щодо обов'язкового проведення попереднього судового засідання у справах щодо поділу спільного майна подружжя, розглянуто особливості доказування у справах цієї категорії. Проаналізовано порядок стадії судового розгляду справ, що пов'язані із поділом спільного майна подружжя.

Виявлено та детально проаналізовано особливості розгляду кожної стадії цивільного судочинства у справах зазначеної категорії.

На підставі здійсненого дослідження сформульовано рекомендації та зроблено пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства з питань розгляду справ щодо поділу спільного майна подружжя.

Ключові слова: подружжя, спільне майно, поділ майна подружжя, відкриття провадження у справі, підготовка справи до судового розгляду, попереднє судове засідання, судовий розгляд справи, судові рішення.

АННОТАЦИЯ

Цал-Цалко Ю.Ю. Процессуальные особенности рассмотрения споров о разделе общего имущества супругов. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2010.

Диссертация посвящена исследованию процессуальных особенностей рассмотрения судебных дел о разделе общего имущества супругов. В работе рассмотрена характеристика основных этапов становления законодательства об имущественных отношениях супругов и его состояние на современном этапе. Особое внимание уделено вопросу определения понятия общего имущества супругов, под которым следует понимать совокупность вещей, которые принадлежат супругам на праве общей совместной собственности, а также совокупность имущественных обязательственных прав и имущественных обязанностей, которые приобретены супругами в течение зарегистрированного брака. На основании анализа теоретических разработок и положений законодательства определены основания и момент возникновения общего имущества супругов. Рассмотрен вопрос, посвящённый осуществлению супругами полномочий относительно их общего имущества, в рамках которого указано, что раздел общего имущества супругов может быть осуществлён как в добровольном порядке, по взаимному согласию, так и в судебном порядке.

Исследованы особенности процессуального порядка открытия производства по делам, которые связаны с разделом общего имущества супругов, рассмотрены отдельные теоретические и практические вопросы, связанные с кругом лиц, которые принимают участие в делах рассматриваемой категории. Осуществлён анализ предпосылок права на предъявление иска и условий его реализации по данным делам. Освещены вопросы об обязательном проведении

предварительного судебного заседания по делам о разделе общего имущества супругов, рассмотрены особенности доказывания по делам данной категории. Проанализирован порядок стадии судебного рассмотрения дел, которые связаны с разделом общего имущества супругов.

Сделан вывод о том, что спецификой споров о разделе общего имущества супругов является то, что они, как правило, рассматриваются вместе с требованиями о расторжении брака, что не противоречит закону. При этом указывается, что раздел общего имущества супругов может быть осуществлён и во время существования брака, а также после его расторжения.

Выявлены и детально проанализированы особенности рассмотрения каждой стадии гражданского судопроизводства по делам указанной категории.

На основании осуществлённого исследования сформулированы рекомендации и даны предложения по усовершенствованию действующего законодательства по вопросам рассмотрения дел о разделе общего имущества супругов.

Ключевые слова: супруги, общее имущество, раздел имущества супругов, открытие производства по делу, подготовка дела к судебному рассмотрению, предварительное судебное заседание, судебное рассмотрение дела, судебное решение.

SUMMARY

Tsal-Tsalko Y.Y. Procedural peculiarities of the consideration of disputes on common property division of a couple. – Manuscript.

The thesis on getting a scientific degree of candidate of juridical sciences with the specialty 12.00.03 – civil law and civil procedure; family law; international private law. – Odesa National Academy of Law, Odesa, 2010.

The thesis is devoted to the investigation of procedural peculiarities of the consideration of disputes on common property division of a couple. The conception, the grounds and the moment of appearance of the common property of a couple are determined on the basis of the analyses of theoretical engineering and regulations of the legislation. The peculiarities of the procedural order of opening of carrying out in cases, connected with the common property division of a couple are examined; the analyses of the preconditions of law on bringing an action and the conditions of its realization in cases of the named category are implemented. The issue concerning the necessary preliminary examination in cases on common property division of a couple is lightened; the peculiarities of proofs in cases of this category are examined. The order of the stage of the cognizance of the cases connected with the common property division of a couple is analyzed.

The peculiarities of consideration of each stage of the civil procedure in cases of the named category are visualized and analyzed in details.

Recommendations are formulated on the basis of the held investigation and suggestions concerning the improvement of the existing legislation on issues concerning cases on common property division of a couple are made.

Key words: couple, common property, division of the property of a couple, opening of carrying out in cases, preparation of the case for the cognizance, preliminary examination, cognizance, decision of the court.